

KIRSTENA A. HANSENA
ROKSANA K. KAUFMANE
STEFANS SAIFERS

BĒRNCENTRĒTU GRUPU VEIDOŠANA

**KIRSTENA A. HANSENA
ROKSANA K. KAUFMANE
STEFANS SAIFERS**

BĒRNCENTRĒTU GRUPU VEIDOŠANA

Metodiskais materiāls “Bērncentrētu grupu veidošana” ir paredzēts pirmsskolas izglītības iestādes pedagogiem, kas strādā ar 3 līdz 6 gadus veciem bērniem. Tas iepazīstina ar bērncentrētas pieejas īstenošanas būtību un sasniedzamajiem rezultātiem, kas nodrošina kvalitatīvu izglītības procesu. Materiālā aprakstīta metodika bērnu aktivitāšu centru veidošanai un bērnu darbības plānošanai tajos kā vienu no nosacījumiem sekmīgai mijiedarbībai starp bērnu un pieaugušajiem. Pirmsskolas sadarbība ar ģimeni un tās lomas akceptēšana sasaucas ar pedagogu un psihologu zinātniskajos pētījumos paustajām atziņām, ka tādējādi bērns attīstās sekmīgāk un veido pozitīvu dzīves pieredzi. Materiālā piedāvātie ieteikumi balstās uz starptautiskas izglītības programmas “Soli pa solim” filozofiskajām nostādnēm.

Šis ir metodiskā materiāla tehnisks tulkojums un atkārtots izdevums latviešu valodā.

Izdots ar Atvērtās Sabiedrības institūta (Open Society Institute) atbalstu.

© Children Resources International
© Sorosa Fonds – Latvija, 1998.
© Izglītības iniciatīvu centrs, 2018.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	6
I DAĻA	
BĒRNCENTRĒTA DOMĀŠANA	7
PROGRAMMAS FILOSOFIJA	7
PROGRAMMAS GALVENIE PRINCIPI	8
MĀCĪBU PROCESA INDIVIDUALIZĀCIJA	9
PROGRAMMAS MĒRĶI	9
AKTIVITĀŠU CENTRI	10
ĢIMENES LĪDZDALĪBA PROGRAMMAS REALIZĀCIJĀ	12
ATTĪSTĪBAS LĪMENIM PIEMĒROTAS NODARBĪBAS	12
PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNU VECUMPOSMA ĪPATNĪBAS	14
ROTAĻAS NOZĪME INDIVIDUALIZĀCIJAS PROCESĀ	18
FILOSOFIJAS ĪSTENOŠANA DZĪVĒ	19
II DAĻA	
ĢIMENES LĪDZDALĪBA	21
ĢIMENES LĪDZDALĪBAS VEICINĀŠANA	21
GRUPAS KOPIBAS VEIDOŠANA	36
BĒRNA ATTĪSTĪBAS NOVĒROŠANA, VĒROJUMU PIERAKSTĪŠANA UN INFORMĀCIJAS SNIEGŠANA	42
INTEGRĒTĀS MĀCĪBU PROGRAMMAS PLĀNOŠANA	60
III DAĻA	
MĀCĪBU PROCESS BĒRNCENTRĒTĀ VIDĒ	71
MĀCĪBU VIDES VEIDOŠANA	71
MĀKSLA	76
CELTNIECĪBA	82
ĒDIENU GATAVOŠANA	85
LOMU ROTAĻAS	92
LASĪTPRASME UN RAKSTĪTPRASME	102
MATEMĀTIKA/ MANIPULATĪVĀS SPĒLES	106
MŪZIKA	112
NODARBĪBAS ĀRĀ	117
SMILTIS UN ŪDENS	127
DABASZINĀTNES	133
LITERATŪRAS SARAKSTS	136

IEVADS

Starptautiskā programma “Soli pa solim” tiek īstenota vairāk kā 30 valstīs kopš 1994. gada, Latvijā – no 1997. gada. Tās ietvaros tiek īstenota bērncentrētas pieejas filozofija un metodika, kuru pamatā ir atziņa, ka mācīšanās un attīstība ir nepārtrauktas pārmaiņas, ka tās ir realizējamas, nodrošinot bērniem iespēju kļūt par aktīviem pilsoņiem, apzināties personisko atbildību un augsti vērtēt demokrātisku dzīvesveidu. Svarīgi ir nodrošināt, lai pirmsskolas skolotājs, pieņemot lēmumus par izglītības programmu, mācīšanu un novērtēšanu, domātu par bērnu kopveselumā.

Vissvarīgākais uzdevums ir radīt tādu izglītības modeli, kas ļautu katram bērnam apzināties, ka visas dzīves norises ir savstarpēji atkarīgas. Tāpat arī bērns tiek rosināts apzināties savu lomu un atbildību mūsdienu mainīgajā sabiedrībā, vajadzību pieņemt lēmumus un izdarīt izvēli. Bērnā ir jāveido “ES” apziņa, kas ir balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apzināšanu, uz savu spēju izpausmi aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības. Galvenais līdzeklis personības un izziņas sfēras attīstības veicināšanai ir rotaļa, kas ir aplūkojama gan kā bērna patstāvīga, gan kā pieaugušo organizēta darbība, kas rada bērnam emocionālu komfortu, apmierinājumu, brīvības un drošības izjūtas, ļauj realizēt sevi, apzināt savas iespējas, attīstīt uzmanību, uztveri, domāšanu, jaunrades un līdzdalības spējas.

Metodiskā materiāla “Bērncentrētu grupu veidošana” pirmajā daļā aprakstīta starptautiskās programmas “Soli pa solim” būtība, mērķi un attīstības vadlīnijas. Materiāla otrajā daļā tiek apskatīta ģimenes līdzdalība programmas realizācijā, grupas kopības veidošana, bērna attīstības novērošana, novērojumu pierakstīšana un informācijas sniegšana, integrētās mācību programmas plānošana. Trešā daļa sniedz izsmeļošu informāciju par mācību vides veidošanu, mākslas lomu bērna attīstībā, celtniecības stadijām un tās ietekmi uz dažādiem attīstības aspektiem, ēdienu gatavošanu un nogaršošanu grupā, lomu rotaļām un to vietu pirmsskolas mācību programmā, lasīt un rakstītprasmes pilnveidi, matemātikas saistību ar manipulatīvajām spēlēm un tās integrēšanu citos aktivitāšu centros, mūzikas aktivitātēm un projektiem, āra nodarbībām un bērnu drošības garantēšanu, smilšu un ūdenscentra darbības daudzveidību un dabaszinātņu apguves nozīmi.

Šis materiāls ir domāts kā rokasgrāmata pirmsskolas skolotājiem, kuri strādā ar trīs līdz sešus gadus veciem bērniem. Kā viens no svarīgākajiem didaktiskajiem principiem ir minēts integrētās pieejas princips, jo vide, kurā bērnam būs jādzīvo un jādarbojas, dažādās zināšanu jomas un dažādie realitātes komponenti pastāv nevis nošķirti vai atsevišķi, bet gan veido veselumu. Tieši tāpēc integrētā pieeja vislabāk veicina dzīvei nepieciešamo zināšanu, prasmju un vērtībattieksmju apguvi.

Dr. paed. Daiga Zaķe,
Izglītības iniciatīvu centra direktore

I DAĻA

BĒRNCENTRĒTA DOMĀŠANA

Mūsdienu bērniem, lai kur arī viņi nākotnē dzīvotu, ik uz soļa nāksies sastapties ar pārmaiņām sociālajā un politiskajā sfērā, zinātnē un tehnoloģijā, rūpniecībā un apkārtējā vidē, kas ietekmēs arī darba tirgu. Šodienas pasaulei raksturīgo straujo pārmaiņu dēļ ir svarīgi lolot bērnos vēlmi mācīties visu savu mūžu. Lai attīstītu viņos iniciatīvu pašiem tikties pēc zināšanām, bērncentrētas programmas veido pamatu attieksmei, zināšanām, iemaņām un prasmēm, kas ir vitāli nepieciešamas, lai rastu risinājumus 21. gadsimta šodienas un rītdienas uzdevumiem. Bērncentrētas programmas īstenošana veicina tādu rakstura iezīmju veidošanu, kas ir nepieciešamas strauju pārmaiņu laikmetā. To klāstā ir:

- spēja izprast pārmaiņas un tās ieviest dzīvē;
- domāt kritiski un izdarīt izvēli;
- saskatīt problēmas un tās risināt;
- būt radošiem, iztēles bagātiem un atjautīgiem;
- rūpēties par sabiedrību, valsti un apkārtējo vidi.

Programma “Soli pa solim” (turpmāk tekstā – bērncentrēta programma) realizē uz pētījumiem balstītu agrīnās bērnības izglītību vienotā sadarbībā ar ģimenēm un apkārtējo sabiedrību. Programma ir izveidota tā, lai tiktū apmierinātas katra bērna īpašās vajadzības un respektētas daudzveidīgās kultūras tradīcijas. Visu programmā iesaistīto grupu darbībā ir vairākas kopīgas iezīmes: individuālā pieeja katram bērnam; palīdzība bērnam izvēlēties pareizos risinājumus nodarbības laikā un aktivitāšu centros; ģimeņu līdzdalība.

PROGRAMMAS FILOZOFIJA

Programma balstās uz pārliecību, ka bērns vislabāk attīstās tad, kad viņš pats ir ieinteresēts zinību apgūvē. Rūpīgi izveidota vide rosina bērnu pētīt, attīsta viņa iniciatīvu un radošumu. Pirmsskolas skolotājs labi pārzina bērna attīstību, rada šo vidi un nodrošina ar atbilstošiem mācību materiāliem. Strādājot komandā, skolotāju uzdevums ir izvirzīt atbilstošus attīstības mērķus individuāli katram bērnam, kā arī visai grupai kopumā, ņemot vērā viņu intereses un vajadzības, respektējot spējas, veicinot mazu bērnu dabisko zinātkāri un stimulējot sadarbību.

PIEEJAS BĒRNĪBAS IZGLĪTĪBAI

Ir vērojamas divas pamata pieejas trīs līdz sešu gadu vecu bērnu izglītībā.

Biheivioristiskās pieejas pārstāvji Dž.Votsons (*J.Watson*), E.Torndaiks (*E.Thorndike*) un B.Skiners (*B.Skinner*) uzskata, ka jēdzieni nerodas bērnam pašā un neattīstās spontāni: tos bērnam atklāj un viņš tos apgūst. Mācības, kas balstās uz biheivioristisko pieeju, ir skolotājcentrētas, tās balstās uz zinību izklāstu, kas “piepilda” bērnu, gluži tāpat, kā, lejojot traukā šķidrumu, tas ar laiku tiek piepildīts. Skolotājs izklāsta noteiktu informāciju, kas parasti tiek secīgi izklāstīta, rūpīgi analizēta un sadalīta atsevišķos uzdevumos. Visa informācija ir kā “pieder” skolotājam, un viņa uzdevums ir dot bērnam zināšanas, bet no bērna tiek gaidīta to apguve. Pareizā atbilde nereti tiek nostiprināta ar vingrinājumu un apbalvojumu palīdzību. Skolotājs rūpīgi novērtē bērna zināšanas, un bieži vien, pirms virzīties tālāk, tās tiek novērtētas atkārtoti.

Atšķirībā no iepriekšminētā, bērncentrētās programmās izmanto **attīstības pieeju**, kas ļauj izprast un novērtēt bērna dabisko izaugsmi. Tā apliecina, ka mazi bērni:

- intensīvi mācās ar rotaļu palīdzību, nepārtraukti gūstot jaunu informāciju par pasauli;
- iziet prognozējamus attīstības etapus;
- emocionālajā un kognitīvajā attīstībā ir atkarīgi no citiem cilvēkiem un sociālajiem kontaktiem ar viņiem;
- ir unikālas personības, kas aug un attīstās atšķirīgā tempā.

Attīstības pieeja balstās, galvenokārt, uz Ž.Piažē (*J.Piaget*), E.Eriksona (*E.Ericson*) un Ļ.Vigotska (*L.Vigotsky*) teorijām. Gan Ž.Piažē, gan Ļ.Vigotskis uzsver dabas un sociālās vides ietekmi uz bērna kognitīvo attīstību. Viņi uzskata, ka domāšanas attīstība notiek nepārtrauktā dabiskās un sabiedriskās attīstības mijiedarbībā, indivīda attīstības ātrumu ietekmē sociālā vide, kognitīvā attīstība sākotnēji ir vides ietekmes rezultāts, un tā ir saistīta ar kvalitatīvām pārmaiņām domāšanā.

Ž.Piažē norāda, ka bērni iziet vairākas intelektuālās attīstības stadijas:

- 1) sensomotorais periods ilgst no dzimšanas līdz apmēram divu gadu vecumam;
- 2) konkrēto operāciju periods turpinās no divu līdz vienpadsmit gadu vecumam;
- 3) formālo operāciju periods parasti sākas agrīnajā pusaudžu vecumā.

Saskaņā ar Ļ. Vigotska uzskatiem, domāšana radikāli mainās, kad bērni sāk sazināties ar valodas palīdzību un apmācības rezultātā sāk paši izteikt savas domas. Pēc E. Eriksona psihosociālās attīstības teorijas, katrs attīstības periods saistās ar konkrētam vecumposmam raksturīgo konfliktu risināšanu.

Šīs izglītības filosofijas nostādnes pilnveido izpratni par bērna attīstību un sniedz nozīmīgas ierosmes, kas palīdz piemērot teoriju praktiskam pielietojumam grupās, plānojot nodarbības bērniem. Mācību process, kura centrā ir bērns, tiek veidots progresīvās izglītības kontekstā, balstoties uz attīstības teorijām.

PROGRAMMAS GALVENIE PRINCIPI

Programma ietver trīs svarīgus principus: konstruktīvismu, attīstības līmenim piemērotas darbības un progresīvu izglītību.

KONSTRUKTĪVISMIS

Konstruktīvistu uzskata, ka zināšanu apguve notiek bērnam cenšoties izzināt apkārtējo pasauli. Mācīšanās kļūst par interaktīvu procesu, kurā ir iesaistīti bērns, viņa vecāki, citi bērni un vide. Bērns izpratni par pasauli veido, uztverot notiekošo, sintezējot jaunatklājumus ar zināmām lietām un jēdzieniem. Ž. Brūka (*J. Brooks*) un M. Brūks (*M. Brooks*) uzsver, ka dzīvē bieži cilvēkam nākas sastapties ar grūti saprotamiem objektiem, idejām, parādībām, attiecībām. Sākotnēji tie tiek interpretēti atbilstoši zināmajām likumbām vai arī tiek radīti jauni likumi, kas labāk atbilst uztveramajam. Tas apliecina, ka uztvere un likumi atrodas nepārtrauktā kustībā, kas veido un pārveido cilvēka izpratni par pasauli.

Mācīšanos konstruktīvistu izpratnē ilustrē piemērs:

Mazs bērns, kura ģimenē ir suns, kopā ar vecākiem dodas izbraukumā uz laukiem. Braucot gar pļavu, kur ganās govys, bērns rāda uz govīm un saka: "Suns". Vecāki bērnam paskaidro, ka tas nav suns, bet gan govys, un ar ko govys atšķiras no suņa.

Jaunā informācija tiek pārveidota attiecībā pret jau zināmo un notiek salīdzināšana. Vecāki ir neatsverami zināšanu apguves starpnieka un veicinātāja lomā, lai gan bērnam zināšanas un izpratne ir jāveido pašam.

Realizējot šo principu pirmsskolā, skolotāju komanda nodrošina bērna darbību ar instrumentiem un materiāliem, sniedz padomus un atbalstu, lai maksimāli palielinātu viņa izredzes iemācīties kaut ko jaunu.

PIEMĒROTĪBA BĒRNA ATTĪSTĪBAS LĪMENIM

Attīstības līmenim piemērota mācību programma ir veidota, balstoties uz zināšanām par bērna attīstību. Lai gan viņi visi iziet vienādas attīstības stadijas, katrs bērns ir unikāls un neatkārtojams - individualitāte. Lai darbā ar bērnu varētu izvēlēties piemērotas nodarbības un attiecīgus mācību materiālus, skolotājam ir labi jāpārzina bērna augšanas un attīstības īpatnības, ir jānovēro bērni un jāieklaušas viņu sarunās, lai saskatītu vienāda vecuma bērnu prasmju un interešu atšķirības (*Seefeldt, 1994; Bredekamp, 1993*). Attīstības līmenim piemērota programma ietver nodarbes, kas atbilst bērna interesēm, izziņas funkcionēšanas līmenim, kā arī viņu sociālajam un emocionālajam briedumam. Tās apmierina bērna dabisko ziņkāri, rada patīkamas sajūtas un izjūtas, kā arī vēlēšanos pašam izpētīt savas idejas.

Attīstībai piemērota programma palīdz bērnam pašam rast atbildes uz saviem jautājumiem, līdz ar to stimulējot intereses, motivācijas un uzmanības veidošanos. Skolotāja uzdevums ir palīdzēt bērnam rast ceļu, kā nonākt pie atbildēm, kas to apmierina, pārlietu nevienkāršojot jautājumu, tajā pašā laikā arī nepārslogojot bērnu ar informāciju. Ar attīstībai piemērotu uzdevumu palīdzību skolotājs veido mācību situāciju.

PROGRESĪVĀ IZGLĪTĪBA

Dž. Djuī (*D. Dewey*), kas tiek uzskatīts par **progresīvās izglītības** tēvu, uzsver, ka izglītību vajag uztvert kā dzīves procesu, nevis kā gatavošanos turpmākajai dzīvei, jo tā noliedz dabisko dedzību un zinātkāri, ar kādu bērni nāk uz skolu, un pārvieto uzsvaru no viņa pašreizējām interesēm un spējām uz kādu abstraktu priekšstatu par to, ko viņi varētu vēlēties darīt turpmākajos gados.

Bērncentrētā pieejā tiek atzīts, ka abi viedokļi viens otru neizslēdz. Progresīvās izglītības metodes balstās uz visiem trīs principiem. Svarīgi ir radīt tādu mācību vidi, kas veicina katra bērna interešu, prasmju un iemaņu attīstību, tajā pašā laikā atzīstot pāru un grupu darba nozīmi.

KAS IR BĒRNCENTRĒTA MĀCĪŠANĀS PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS IESTĀDĒ?

KĀ PIRMSSKOLAS PEDAGOGS VEIDO BĒRNCENTRĒTU GRUPU?

KĀDĀ VEIDĀ ŠĀDĀ GRUPĀ TIEK ĪSTENOTI DEMOKRĀTIJAS PRINCIPI?

KĀ PANĀKT ĢIMENES LĪDZDALĪBU GRUPAS DARBĀ?

KĀ IZSTRĀDĀT INTEGRĒTU MĀCĪBU PROGRAMMU, IZMANTOJOT AKTIVITĀŠU CENTRUS?

www.iic.lv

Izglītības iniciatīvu centra vīzija – bērni, kuri labprāt un ar prieku dodas uz skolu.

Izglītības iniciatīvu centrs piedāvā īslaicīgas un ilgstošas tālākizglītības programmas pedagogiem un vecākiem, kuras veido izpratni un zināšanas par izglītības kvalitāti, bērncentrētas izglītības pieeju metodiku, bērnu un ģimenes tiesībām un globālo izglītību.

IIC izdotos apmācības programmu metodiskos un atbalsta materiālus var iegādāties tikai IIC organizētajos semināros.